

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук
Рацула Олександра Анатолійовича
на дисертацію Кабусь Наталії Дмитрівни
«Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх соціальних педагогів
до сталого розвитку соціальних груп»,
подану до спеціалізованої вченої ради Д 64.053.04 Харківського
національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди на здобуття
наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Імплементація стратегії сталого розвитку людства, визнаної на міжнародному й державному рівнях одним із провідних орієнтирів сьогодення, можлива лише за умови вирішення проблеми сталого розвитку на різних рівнях – особистості, соціальних груп, котрі з огляду на відчутну дисгармонійність власного існування не є нині дійсними суб'єктами сталого суспільного розвитку. Вирішення означеної проблеми потребує, зокрема, удосконалення чинної системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, у тому числі соціальних педагогів, котрі мають суттєві можливості для покращення соціальної складової сталого розвитку через стимулювання до сталого розвитку дітей, молоді, дорослих, сім'ї, представників «груп ризику», з якими вони взаємодіють у професійній діяльності.

З огляду на це обґрунтована автором актуальність зміщення акцентів у професійній діяльності соціального педагога (зокрема, зі створення сприятливих зовнішніх умов для позитивного розвитку й соціалізації представників різних соціальних груп, пошуку шляхів попередження й подолання проблем їх соціалізації – на розвиток суб'єктності особистості, її стимулювання до самоуправління власним розвитком і здійснення активного позитивного впливу на інших людей; із розробки способів налагодження позитивної внутрішньо- й міжгрупової взаємодії, попередження конфліктів – на розвиток духовного рівня соціальності суб'єктів, їхньої здатності діяти для підвищення консолідованості соціальної групи й суспільства загалом), що потребує відповідних змін у змісті професійної підготовки майбутніх

фахівців, формування їхньої готовності до діяльності в контексті сталого розвитку, є безперечною.

Відповідно, практичне упровадження обґрунтованої автором системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп цілком відповідає новим соціальним запитам, європейським цінностям і прийнятій концепції розвитку освітньої галузі держави. Таким чином, актуальність дослідження Н.Д. Кабусь екстраполюється на три виміри: науковий, соціальний і практичний.

Дослідження виконано як складову частину комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи «Підвищення ефективності педагогічного процесу в середніх загальноосвітніх і вищих навчальних закладах» (ДР № 0111U008880), кафедри початкової, дошкільної і професійної освіти «Сучасні освітньо-виховні технології в підготовці вчителів» (ДР № 0111U008876) та кафедри соціальної педагогіки «Інновації в підготовці майбутнього фахівця до соціально-педагогічної діяльності» (ДР № 0112U002000) Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Тему дослідження затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 6 від 20.12.2014 р.) й узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 4 від 26.05.2015 р.).

Слід відзначити ґрунтовність, з якою дослідниця підійшла до аргументації актуальності теми дисертації, звернувши увагу на дані пілотажного дослідження, що відбивають досить низький рівень розв'язання в сучасних вишах порушеної проблеми, а також на необхідність подолання існуючих у вітчизняній системі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів суперечностей. Позитивним моментом при цьому вважаємо те, що автор визначає зазначені суперечності на трьох рівнях: на рівні концептуалізації сучасної освіти; на рівні визначення цілей підготовки майбутніх фахівців; на рівні змісту й технологій підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Дисертаційна робота характеризується чіткою структурою та логікою викладу наукового матеріалу; коректно й аргументовано, враховуючи різні точки зору науковців щодо проблеми дослідження, визначено науковий апарат дисертації.

Вирішуючи поставлені в роботі завдання, дисертант продемонстрував глибоке й різнобічне осмислення досліджуваної проблеми. Вивчення широкого кола наукових праць (як свідчить список використаних джерел, їх кількість складає 1310 найменувань, з них 87 – іноземними мовами) дозволило автору розкрити суть ключових понять дослідження, обґрунтувати суть положень, які визначають його теоретико-методологічні засади, проаналізувати генезис порушеної проблеми.

Науковою оригінальністю відрізняється сформульована концепція дослідження, яка складається з трьох взаємопов'язаних концептів (методологічного, теоретичного, технологічного), які сприяють реалізації провідної ідеї дисертації – забезпечити цілісність процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до діяльності в контексті сталого розвитку.

Дослідження, проведене Н.Д. Кабусь, має безперечну *наукову новизну*, яка детермінована тим, що дисертантом *уперше*: обґрунтовано можливість і потенціал використання концепції сталого розвитку в соціально-педагогічній науці, з урахуванням місії соціального педагога в суспільстві доведено необхідність його підготовки до цілеспрямованої діяльності зі сталого розвитку соціальних груп як невід'ємної умови стабільного функціонування й прогресивного розвитку суспільства; цілісно досліджено й розв'язано на методологічному рівні проблему підготовки майбутнього соціального педагога до сталого розвитку соціальних груп у різних видах діяльності (навчальній, громадсько-виховній, практичній, науково-дослідній, самоосвітній) у вищому навчальному закладі; науково обґрунтовано й експериментально перевірено систему професійної підготовки майбутнього соціального педагога до сталого розвитку соціальних груп.

Дисертація має *практичну значущість*, яка полягає в доведенні його

теоретичних положень і висновків до конкретних рекомендацій щодо організації процесу підготовки майбутнього соціального педагога до сталого розвитку соціальних груп, що відображено в одній одноосібній і трьох колективних монографіях; розробці й апробації програмно-змістового й навчально-методичного забезпечення науково обґрунтованої системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп.

Матеріали дослідження можуть бути використані в широкій освітній практиці вишів, які готують працівників соціальної галузі; викладачами, кураторами груп для вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх фахівців; для розробки спецкурсів, спецсемінарів, навчальних посібників; для організації педагогічної практики студентів; студентами під час написання курсових і магістерських робіт; викладачами в системі підвищення кваліфікації соціально-педагогічних кадрів.

Вирішуючи поставлені в роботі завдання, дисертант продемонстрував глибоке й різнобічне осмислення досліджуваної проблеми.

Так, дослідницею виконано великий обсяг роботи науково-теоретичного характеру. Особливу увагу слід звернути на всебічне розкриття концептуальних засад дослідження, обґрунтування важливості застосування системного-синергетичного, цивілізаційно-культурологічного, особистісно-соціального, діяльнісного, суб'єктно-вчинкового, ресурсного й компетентісно-креативного підходів як підґрунтя процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп, що забезпечують його цілісність.

Важливо, що у процесі обґрунтування теоретичних положень дослідження автор спирався на теоретичний аналіз різних підходів до розуміння сталого розвитку як наукової проблеми, сталого розвитку соціальних груп. Це дало можливість дослідниці уточнити суть провідних дефініцій дослідження, таких як: «сталий розвиток соціальної групи», «підготовка майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп», «готовність майбутнього соціального педагога до сталого розвитку соціальних груп»; зміст структурних компонентів (мотиваційно-аксіологічного, компетентісно-креативного,

особистісно-рефлексивного) готовності майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп.

Результатом теоретичного пошуку стало переконливе обґрунтування Н.Д. Кабусь системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп, яка реалізується в усіх видах діяльності у вищому навчальному закладі (навчальній, громадсько-виховній, практичній, науково-дослідницькій, самоосвітній) і забезпечує набуття студентами досвіду соціально-педагогічної діяльності в означеному напрямі, їхній вихід на рівень сталого розвитку й саморозвитку. Означена система містить чотири взаємопов'язані блоки (концептуально-цільовий, структурно-змістовий, технологічно-процесуальний, моніторингово-корегувальний), зміст кожного з яких досить ґрунтовно розкрито в тексті дисертації.

Позитивної оцінки заслуговує розроблене автором програмно-змістове і навчально-методичне забезпечення розробленої системи, зокрема: навчально-методичний комплекс з дисципліни «Методика організації соціальної роботи з різними соціальними групами» та спецкурсу «Соціально-педагогічна діяльність зі сталого розвитку соціальних груп», програми діяльності гуртка «Волонтер» і «Театру-студії соціально-педагогічної клоунади», завдання до різних видів практики, спрямованих на набуття майбутніми фахівцями вмінь і досвіду проектування й реалізації системи роботи зі сталого розвитку різних соціальних груп з урахуванням їхньої специфіки.

Позитивно оцінюємо експериментальну перевірку обґрунтованої системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп та її програмно-змістового й навчально-методичного забезпечення, що здійснювалась за трьома варіативними стратегіями.

Особливо слід відзначити таку розроблену й упроваджену автором інноваційну форму підготовки майбутніх соціальних педагогів й водночас нетрадиційну форму волонтерської соціально-виховної, профілактичної, корекційно-реабілітаційної діяльності в контексті сталого розвитку як соціально-педагогічна клоунада, котра, як свідчить аналіз експериментальної роботи,

позитивно сприймається студентами й суттєво підвищує ефективність соціально-педагогічної діяльності.

Застосування комплексу різноманітних взаємопов'язаних теоретичних і емпіричних методів, адекватних меті, завданням, предмету дослідження, ґрунтовність аналізу широкої джерельної бази, експериментальна перевірка гіпотези, поєднання кількісного й якісного аналізу отриманих фактологічних даних, позитивні наслідки впровадження висновків і рекомендацій дисертації у практику роботи педагогічних вищих навчальних закладів забезпечили обґрунтованість і надійність одержаних результатів.

Висновки автора чіткі, доцільні, достовірні, повною мірою відповідають завданням дослідження.

Результати дослідження широко впроваджено в освітній практиці багатьох вишів, Харківського державного соціально-економічного коледжу, а також у діяльності КЗ «Харківський обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей», громадської організації «Асоціація багатодітних сімей «АММА».

Основні теоретичні положення й висновки дослідження відображено в 65 наукових працях (із них 62 одноосібних), серед яких 4 монографії (3 у співавторстві); 23 статті в провідних наукових фахових виданнях, із них 4 статті в міжнародних періодичних виданнях; 38 тез у збірниках матеріалів конференцій.

Зміст автореферату відображає основні положення та узагальнення, що містяться у дисертаційній праці. Аналіз змісту автореферату та дисертації доводить ідентичність їх структури, логіки викладення матеріалу, відповідність основних положень та висновків за розділами та підсумковим висновкам.

Представлене до захисту дисертаційне дослідження Н. Д. Кабусь виконано на належному науковому рівні, є завершеною працею й сприяє суттєвому збагаченню теорії й практики професійної підготовки фахівців соціальної сфери з урахуванням сучасних тенденцій цивілізаційного розвитку.

У цілому високо оцінюючи дисертаційну роботу Н.Д. Кабусь, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження і побажання:

1. На наш погляд, підрозділ 1.2, де розкривається висвітлення проблеми сталого розвитку в сучасних і зарубіжних дослідженнях, дещо переобтяжений теоретичним матеріалом щодо висвітлення різних аспектів проблеми сталого розвитку, натомість було б доцільніше представити сучасний педагогічний досвід розв'язання зазначеної проблеми.

2. Слід було б докладніше висвітлити зарубіжний досвід роботи в контексті сталого розвитку соціальних груп, зокрема, які соціальні програми та проекти реалізуються на рівні реалізації соціальної політики держави у розвинених європейських країнах (Бельгії, Великобританії, Голландії, Данії, Німеччини, Франції, Швеції, Швейцарії).

3. У роботі розкривається внесок відомих вітчизняних філософів і педагогів (І. Вишенський, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, П. Юркевич, О. Потебня, І. Мечніков, В. Вернадський, А. Макаренко) у розвиток ідей сталого розвитку. На наш погляд, варто було більше уваги приділити внеску в розробку означених питань К. Ушинським і В. Сухомлинським, у науковому доробку яких міститься багато плідних ідей в контексті дослідження.

4. Не викликає заперечення положення про те, що важливою умовою сталості розвитку соціальної групи є здатність її суб'єктів до соціальної творчості, спільної діяльності, об'єднання як зусиль у межах групи, так і різних соціальних груп із метою вирішення важливих суспільних завдань. На нашу думку, доцільно було більш докладно представити форми і методи роботи, які можуть використовуватися соціальним педагогом у такому напрямі.

5. Ураховуючи велике практичне значення досліджуваної проблеми і вагомі результати дослідно-експериментальної роботи, отримані автором, висловлюємо побажання продовжити наукову роботу з удосконалення навчально-методичного супроводу курсу «Методика організації соціальної роботи з різними соціальними групами» та авторського спецкурсу «Соціально-педагогічна діяльність зі сталого розвитку соціальних груп» і представити їх у вигляді навчально-методичних посібників.

Висловлені зауваження та побажання суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, не знижують її наукової та практичної цінності. Відзначені недоліки тільки підкреслюють можливості її подальшого вдосконалення й розвитку в майбутніх наукових пошуках дисертанта.

Висновок. Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертація Наталі Дмитрівни Кабусь на тему «Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп» є завершеним, цілісним, самостійним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення. У роботі отримано нові науково обґрунтовані результати, які дали змогу автору здійснити комплексне вирішення актуального наукового завдання. Дисертаційна робота відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р.), що дає підстави для присудження Кабусь Наталії Дмитрівні наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
завідувач кафедри соціальної роботи,
соціальної педагогіки та психології
Центральноукраїнського державного
педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
(м. Кропивницький)

О.А. Рацул

Підпис О.А. Рацула засвідчую

